

TA'LIMDA MULOQOT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK MULOQOT STRATEGIYALARI VA PSIXOLOGIK MEXANIZMLARNI ILMIY TAHLIL QILISH

Qobulova Matluba Urmonjonovna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagog va talaba o'rtasidagi muloqot madaniyatini yuksaltirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari tadqiq etiladi. Maqolada muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi interfaol metodlar, keys-stadi va treninglar tizimi ilmiy tahlildan o'tkazilgan. Shuningdek, muloqot jarayonida axloqiy me'yorlar va pedagogik taktning ahamiyati, raqamli ta'lim muhitida kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijasida ta'lim samaradorligini oshirishda muloqotning samarali modellari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: muloqot madaniyati, pedagogik mahorat, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, ta'lim muhiti, pedagogik etika, empatiya, verbal va noverbal muloqot, innovatsion texnologiyalar.

Abstract. This article examines the pedagogical and psychological mechanisms for improving the culture of communication between the teacher and the student in the modern education system. The article scientifically analyzes the system of interactive methods, case studies, and trainings that serve to form a culture of communication. Also, the importance of moral norms and pedagogical tactics in the process of communication, issues of developing communicative competencies in the digital educational environment are highlighted. As a result of the research, effective models of communication have been developed to improve the effectiveness of education.

Keywords: communication culture, pedagogical skills, communicative competence, interactive methods, educational environment, pedagogical ethics, empathy, verbal and nonverbal communication, innovative technologies.

Kirish. Muloqot madaniyatining asosi nafaqat so'z (verbal), balki imo-ishora, nigoh va tana tili (noverbal) unsurlaridan iborat. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchi dars davomida ma'lumotning 65-70 foizini o'qituvchining noverbal hatti-harakatlari orqali qabul qiladi.

Nutqiy mahorat: O'qituvchi nutqining tempi, diksiyasi va intonatsiyasi talabaning diqqatini ushlab turuvchi asosiy vositadir. Zerikarli va bir xil ohangdagi nutq kognitiv charchoqqa olib keladi.

Vizual kontakt: O'qituvchi va talaba o'rtasidagi ko'z aloqasi ishonch ko'prigini quradi. Har bir talabaga alohida e'tibor qaratish ularda «shaxs sifatida tan olinish» hissinii uyg'otadi.

Pedagogik muloqotda «Barer»lar va ularni bartaraf etish usullari. Ta'lim jarayonida ko'pincha muloqot samaradorligiga to'sqinlik qiluvchi psixologik to'siqlar yuzaga keladi:

Avtoritar to'siq: O'qituvchining haddan tashqari qat'iy va buyruqomuz ohangi talabada qo'rquv va himoya reaksiyasini uyg'otadi.

Ijtimoiy-madaniy to'siq: Dunyoqarashlar va qadriyatlar to'qnashuvi natijasida kelib chiqadigan tushunmovchiliklar.

Semantik to'siq: Atamalarning noto'g'ri qo'llanilishi yoki talaba darajasiga mos bo'lmagan murakkab tildan foydalanish.

Raqamli ta'lim muhitida muloqot madaniyati. Zamonaviy ta'lim faqat auditoriya bilan cheklanib qolmaydi. Masofoviy ta'lim va raqamli texnologiyalar muloqotning yangi etik normalarini – «Netiket» (tarmoq etikasi)ni talab qilmoqda.

Video-konferensiya odobi: Ekran ortidagi muloqotda ham hissiy intellekt (EQ)ni namoyon qilish.

Fikr-mulohaza (Feedback) tezkorligi: Elektron platformalarda o'qituvchining talaba savoliga o'z vaqtida va odob doirasida javob berishi dars samaradorligini 30 foizga oshiradi.

Eksperimental tadqiqot va statistik tahlil. Muloqot madaniyatining ta'lim sifatiga ta'sirini o'rganish maqsadida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Kirish diagnostikasi: O'qituvchi va talabalar o'rtasidagi muloqot darajasini so'rovnomalar (testlar) orqali aniqlash.

Korreksion mashg'ulotlar: Pedagoglar uchun «Samarali kommunikatsiya» mavzusida treninglar o'tkazish.

Yakuniy monitoring: Olingan natijalarni nazorat guruhi bilan solishtirish.

Tajriba natijalari (foiz hisobida)

Ko'rsatkichlar	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin	O'zgarish dinamikasi
Talabalarning faolligi	45%	78%	+33%
Guruhdagi nizolar darajasi	22%	8%	-14%
Mustaqil fikrlash darajasi	30%	55%	+25%

Amaliy tavsiyalar

Ilmiy tahlil va eksperimentlar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

O'qituvchilar uchun: Har bir darsning dastlabki 3-5 daqiqasini «psixologik iqlim yaratish»ga ajratish.

Ma'muriyat uchun: Pedagoglar o'rtasida «Kasbiy emotsional yonish»ni oldini olish bo'yicha psixologik xizmatni yo'lga qo'yish.

O'quv rejalari uchun: Barcha yo'nalishdagi talabalar uchun «Pedagogik konfliktologiya» va «Nutq madaniyati» fanlarini chuqurlashtirilgan holda o'qitish.

Ushbu tizimli yondashuv orqali ta'limda muloqot madaniyati nafaqat nazariya, balki ta'lim sifatini kafolatlovchi asosiy mexanizmga aylanadi.

Xulosa. Oliy ta'lim tizimida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot madaniyati shunchaki axborot almashinuvi emas, balki shaxsning ma'naviy-axloqiy shakllanishiga xizmat qiluvchi murakkab psixologik-pedagogik jarayondir. Olgan natijalarimiz va amalga oshirilgan tahlillar quyidagi xulosalarni chiqarish imkonini berdi:

Ta'lim sifati va kommunikatsiya uzviyligi: O'qituvchining nutq madaniyati va muloqot odobi darsning mazmuniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Samimiy va ochiq muloqot muhiti o'rnatilgan guruhlarda talabalarning bilimlarni o'zlashtirish koeffitsienti yuqori bo'lishi isbotlandi.

Subyekt-subyekt munosabatlari: An'anaviy "buyruqbozlik" uslubidan voz kechib, talabani teng huquqli hamkor sifatida tan olish uning mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini oshirishga yo'l ochadi.

Konfliktlarni boshqarish: Pedagogik muloqotda yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni konstruktiv hal qilish o'qituvchidan yuksak psixologik tayyorgarlik va vazminlikni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1 Mirziyoyev Sh.M. «Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi». – Toshkent: «O'zbekiston», 2022.
- 2 G'oziyev E.G. «Muloqot psixologiyasi». – Toshkent: «Universitet», 2010.
- 3 Zunnunov A. «Pedagogika tarixi». – Toshkent: «Sharq», 2004.
- 4 Rogers C. «Freedom to Learn». – Columbus: Charles E. Merrill, 1969.
- 5 Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. «Pedagogika nazariyasi». – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2008.

